

บทที่ 2

สภาพภูมิศาสตร์และวิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย

บทนี้จะกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์และวิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา รวมถึงวิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย ซึ่งจะนี้เป็นพื้นฐานในการเข้าใจถึงประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนและพื้นที่ชายแดน บริเวณนี้ต่อไป

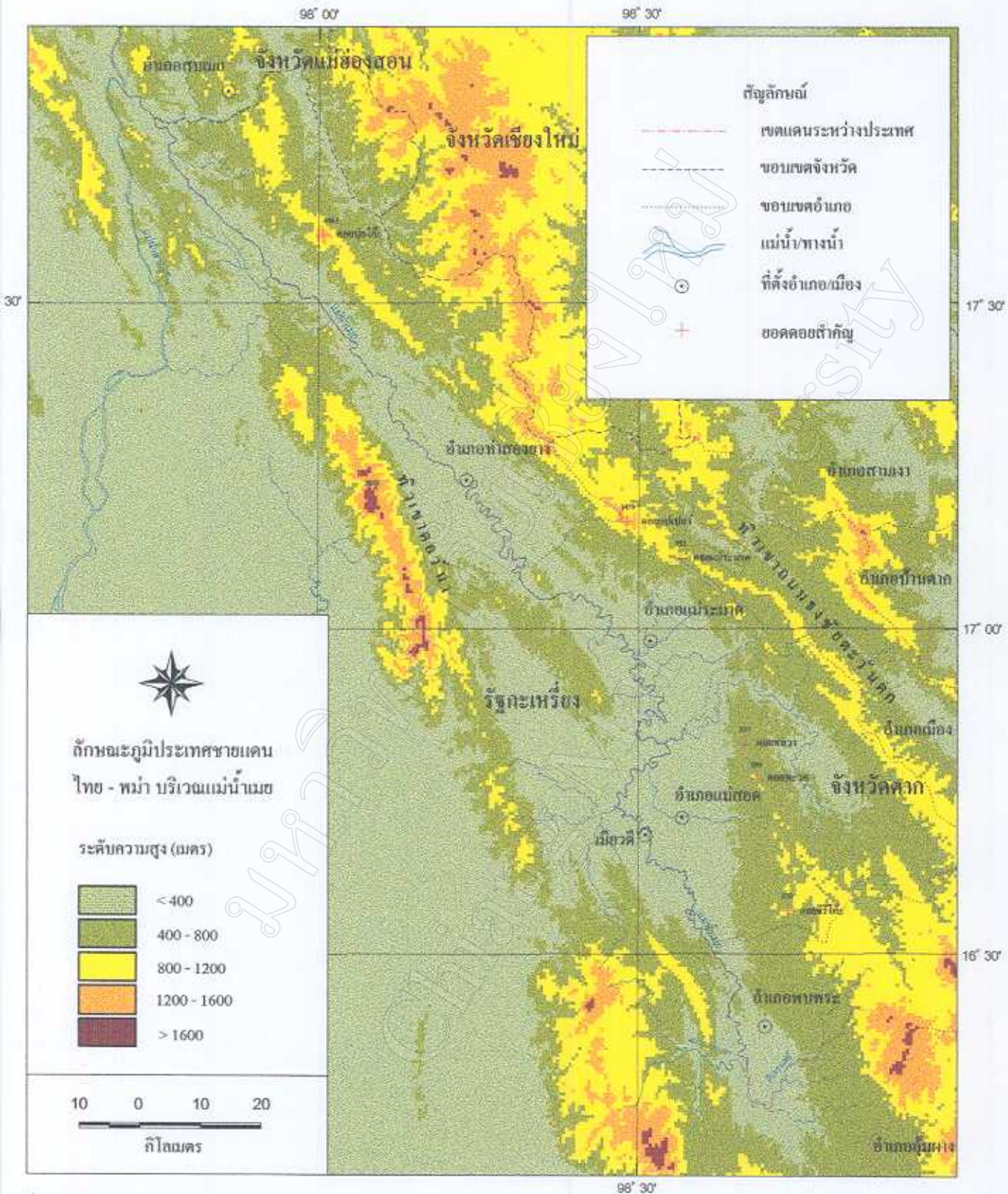
2.1 ลักษณะทางกายภาพ

2.1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชายแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมย โดยส่วนใหญ่แล้วประกอบด้วยภูเขาสูงที่ทอดตัวในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีทิวเขาที่สำคัญ 2 แนว คือ ทิวเขาดอร์นา (Dawna) ที่อยู่ในเขตพม่าทอดตัวอยู่ทางด้านตะวันตกของพื้นที่ และทิวเขาดนนรังชัยตะวันตกซึ่งทอดตัวอยู่ทางด้านตะวันออก ทิวเขาทั้งสองนี้เป็นคั่นกั้นนิคมของแม่น้ำเมย

ความสูงของพื้นที่บริเวณหุบเขาลุ่มน้ำเมยมีความสูงโดยเฉลี่ย 500 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง จุดที่สูงที่สุดในบริเวณนี้มีความสูง 2,080 เมตร ในบริเวณทิวเขาดอร์นาในเขตประเทศพม่า สำหรับยอดเขาสำคัญของทิวเขาดนนรังชัยตะวันตก ได้แก่ คอยหลวง (800 เมตร) คอยจิริโค๊ะ (850 เมตร) คอยพะวอ (899 เมตร) คอยแม่ระมาด (993 เมตร) คอยปุยโค๊ะ (1,461 เมตร) และคอยแปเปอ (1,479 เมตร) (รูปที่ 2.1)

ระหว่างทิวเขาดอร์นาและทิวเขาดนนรังชัยตะวันตกเป็นแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขา (Intermontane Basins) เรียกว่า แอ่งแม่สอด มีความสูงเฉลี่ย 200 เมตรจากระดับน้ำทะเล สลับกับที่ราบลูกคลื่น และภูเขาโดด โดยภูมิประเทศในบริเวณนี้เกิดจากการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก ในตอนปลายยุคครีเทเชียสจนถึงยุคเทอร์เชียรี ซึ่งมีผลทำให้แผ่นดินบางส่วนยกตัวเป็นภูเขาและที่ราบสูง บางส่วนเป็นแอ่งระหว่างหุบเขา (นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์, 2532) บริเวณที่เป็นแอ่งที่ราบจะครอบคลุมบริเวณอำเภอพบพระ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง ของประเทศ

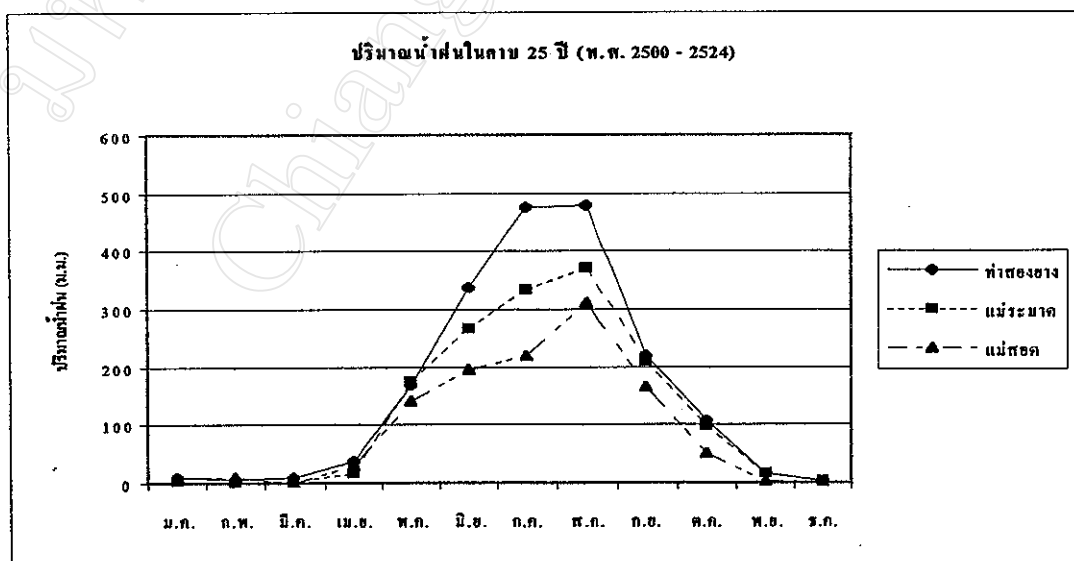
รูปที่ 2.1 ลักษณะภูมิประเทศบริเวณพื้นที่ศึกษา

ไทย และจังหวัดเมียวดีของประเทศพม่า โดยหุบเขาลุ่มน้ำเมยมีที่ราบกั้นหุบเขาอยู่บริเวณอำเภอแม่สอด และค่อยๆ แคลลงบริเวณอำเภอท่าสองยาง ฝั่งประเทศไทยจะมีความกว้างของที่ราบระหว่างหุบเขามากกว่าฝั่งพม่า หุบเขาลุ่มน้ำเมยมีลักษณะตัดตรงอันเกิดจากโครงสร้างของภูมิประเทศที่เป็นรอยเลื่อน (Fault) ที่มีลักษณะตัดตรงคิง

แอ่งที่ราบแม่สอดนี้มีแม่น้ำเมยหรือตองยิน ซึ่งใช้เป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยและพม่าเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านกลาง โดยมีจุดเริ่มต้นบริเวณที่ลำห้วยวาลย์ และแม่น้ำแม่กาลาในเขตพม่า มาบรรจบกันที่บริเวณบ้านปากห้วยเมือก ตำบลวาลย์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก จากนั้นจึงไหลขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตามแนวรอยเลื่อนแม่สอดบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน ที่บ้านสบเมย ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 343 กิโลเมตร แนวลำค้ำของแม่น้ำเมย ได้แก่ ห้วยแม่สอด ห้วยแม่ระมาด ห้วยแม่ละเมา เป็นต้น

2.1.2 ภูมิอากาศ

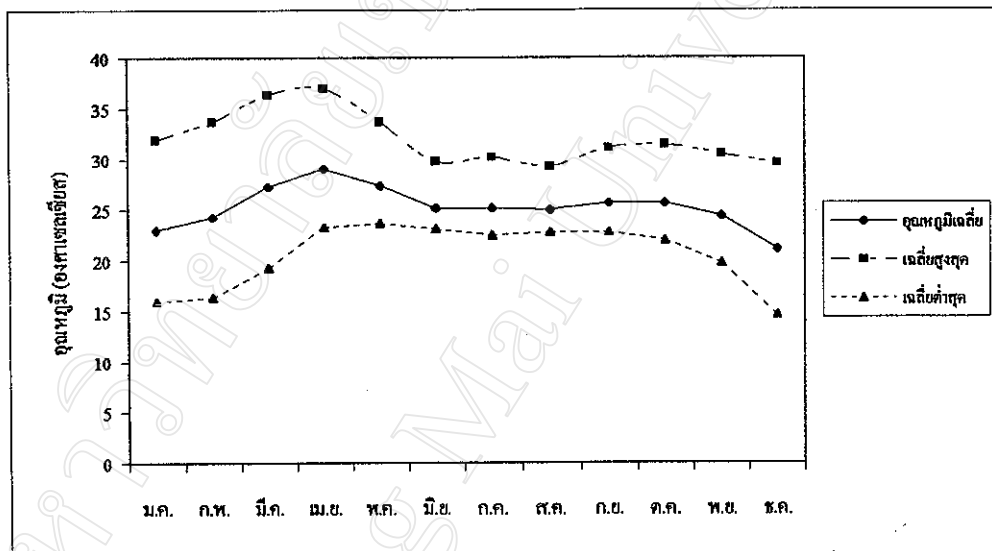
ลักษณะภูมิอากาศของกลุ่มแม่น้ำเมย อยู่ในเขตที่มีเป็นภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อนที่มีทั้งฤดูฝนยาว คือประมาณ 6.5 – 8 เดือน มีความชื้นสูง (จากการจำแนกของ Van der Eelaart, 1973 อ้างใน ประหยัด, 2532) เนื่องจากมีระยะห่างจากทะเลอันค้ำมน ไม่มากนักทำให้พื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเมยนี้มีฝนตกค่อนข้างชุกตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (รูปที่ 2.2)

รูปที่ 2.2 ปริมาณน้ำฝนในบริเวณพื้นที่ศึกษาในคาบ 25 ปี

ที่บริเวณสถานีตรวจอากาศอำเภอแม่สออดมีปริมาณฝนสูงสุดใน 24 ชม. เฉลี่ยทั้งปี 58.8 มิลลิเมตร โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกเฉลี่ย 17 วันต่อเดือน มีฟ้าคะนองรวม 51 วันต่อปี และมีวันที่มีหมอกรวม 56 วันต่อปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 76.4 เปอร์เซ็นต์ เฉลี่ยสูงที่สุด 92.4 และต่ำที่สุด 53.5 เปอร์เซ็นต์

ส่วนอุณหภูมิบริเวณนี้มีความแตกต่างอย่างมากในรอบปี ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัด และในฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัด อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปี 28.9 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงที่สุดคือ เดือนเมษายน และเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำที่สุดคือ เดือนธันวาคม (รูปที่ 2.3)

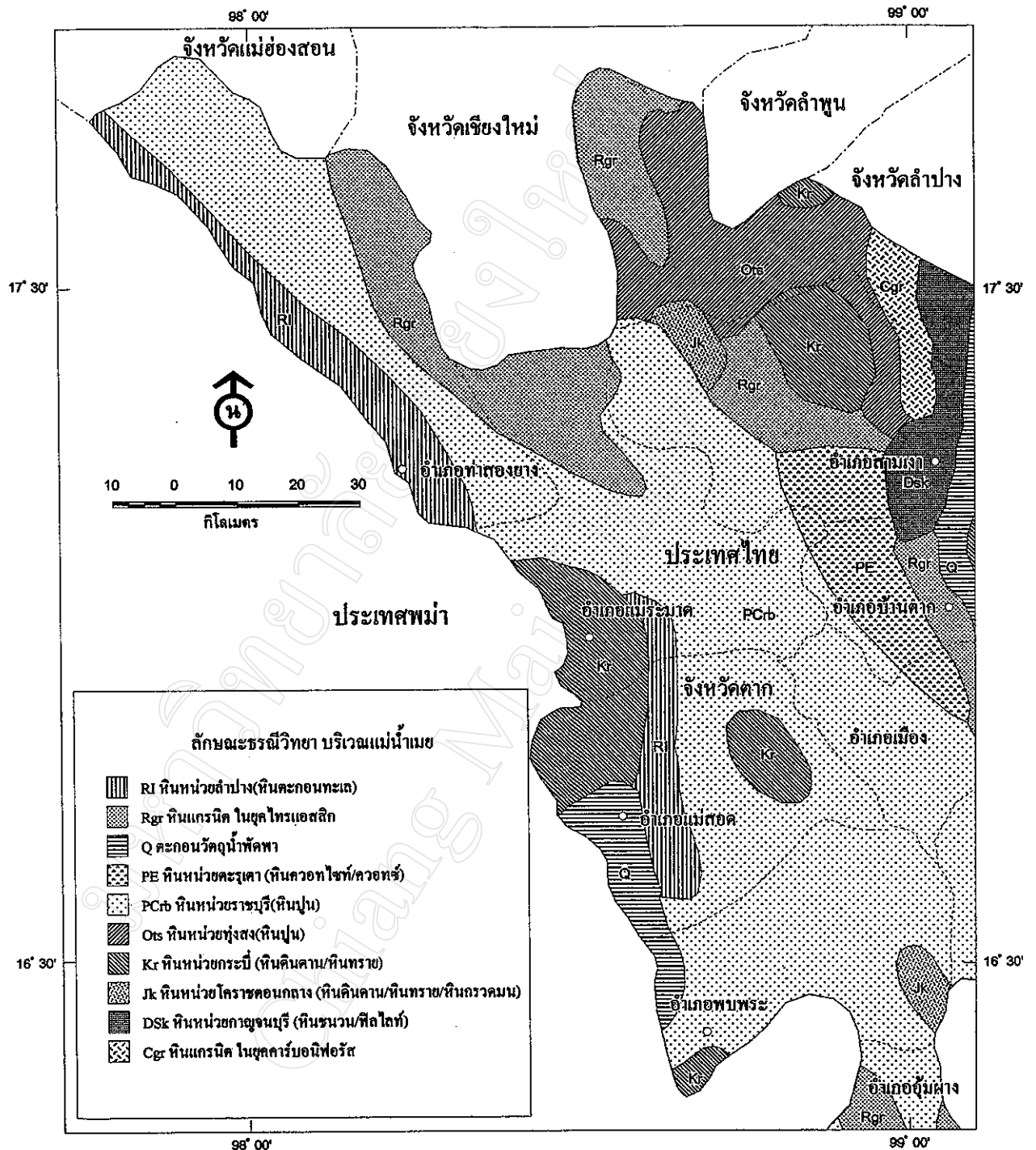

รูปที่ 2.3 อุณหภูมิบริเวณสถานีตรวจอากาศแม่สออด

2.1.3 ธรณีวิทยา

ลักษณะทางโครงสร้างทางธรณีวิทยาของพื้นที่บริเวณแม่น้ำเมยเป็นแบบรอยเลื่อน ที่วางตัวในแนวตะวันออกเฉียงใต้-ตะวันตกเฉียงเหนือ รอยเลื่อนที่สำคัญได้แก่ รอยเลื่อนแม่สออด ทำให้เกิดน้ำพุร้อนขึ้นหลายแห่งอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น บ่อน้ำพุร้อนแม่ภาษา ในเขตอำเภอแม่สออด เป็นต้น

ในอดีตเมื่อประมาณ 200 ล้านปีมาแล้ว พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน โดยได้มีการสำรวจพบฟอสซิลหอยชนิด “Ammonites” บริเวณแอ่งที่ราบแม่สออด (วิรัช ดันดิวิทยาพิทักษ์, 2539 อ้างใน ศูนย์วัฒนธรรมแม่สออด, 2541) ลักษณะหินพื้นฐานที่พบบริเวณพื้นที่ศึกษามีดังนี้ (รูปที่ 2.4)

ที่มา: แผนที่เล่มของประเทศไทย มาตรฐาน 1: 2,500,000 ของกรมแผนที่ทหาร

รูปที่ 2.4 ลักษณะทางธรณีวิทยาบริเวณพื้นที่ศึกษา

(1) หินราชนูรี (PCrb) หน่วยหินในยุคคาร์บอนิเฟอรัสตอนปลายต่อกับยุคเปอร์เมียน เป็นหินพื้นฐานส่วนใหญ่ของพื้นที่ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 80 กระจายตัวครอบคลุมบริเวณตอนกลางของ อำเภอบพพระ แม่สออด แม่ระมาด และท่าสองยาง

(2) หินลำปาง (RI) หน่วยหินในยุคไทรแอสสิก กระจายตัวอยู่บริเวณทางตอนเหนือ ของพื้นที่ขนานไปตามแม่น้ำเมยบริเวณอำเภอท่าสองยาง

(3) หินแกรนิต (Rgr) หน่วยหินในยุคไทรแอสสิก กระจายตัวอยู่บริเวณอำเภอ ท่าสองยางในส่วนที่เป็นเขตติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่

(4) หินกระบี่ (Kr) หน่วยหินในยุคเทอร์เชียรี กระจายตัวอยู่บริเวณติดกับแม่น้ำเมยใน เขตอำเภอแม่ระมาด และตอนกลางของอำเภอแม่สออด

(5) ตะกอนวัตถุน้ำพัดพา (Q) หน่วยหินในยุคควอเตอร์นารี เกิดจากการสะสมตัวของ ตะกอนที่มากับแม่น้ำ ซึ่งจะกระจายตัวขนานติดกับแม่น้ำเมยในส่วนที่เป็นแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขา บริเวณอำเภอบพพระ และอำเภอแม่สออด

2.1.4 ดิน

ลักษณะของดินในเขตรากลุ่มแม่น้ำเมยในฝั่งไทย จากรายงานแผนปฏิบัติการพัฒนา ทรัพยากรที่ดินจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2537 พบว่ากลุ่มดินในเขตพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชุดดินที่ 62 หรือชุดดินที่เป็นที่ลาดเชิงชัน (Slope Complex) มีพื้นที่ประมาณ 4,779 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น ร้อยละ 74.8 ของพื้นที่ทั้งหมด เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยภูเขาและเทือกเขาสูง โดย ลักษณะดินจะมีความอุดมสมบูรณ์ของดินแตกต่างกันไปตามหินต้นกำเนิด

ส่วนกลุ่มดินที่พบรองลงมาได้แก่ กลุ่มชุดดินที่ 29B ที่กระจายตัวอยู่ในบริเวณที่ราบ ระหว่างหุบเขา มีพื้นที่ประมาณ 1,916 ตารางกิโลเมตร ลักษณะของชุดดินชนิดนี้เป็นชุดดินที่มีเนื้อ เป็นพวกดินเหนียว มีสีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดง เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอน ลำน้ำ หรือเกิดจากการสลายตัวของหิน หลายชนิดที่มีเนื้อละเอียดพบบริเวณที่ตอนไปจนถึงเนินเขา หน้าดินลึก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ปฏิกิริยาของดินเป็นกรด จัดถึงกรดแก่ มีค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ประมาณ 4.5 – 5.5 เหมาะสำหรับไม้ผล ไม้ยืนต้น และ หนุ่ยเลียงสัตว์ รวมถึงพืชไร่ และพืชผัก ส่วนกลุ่มดินชนิดอื่นๆจะสามารถพบได้บริเวณแอ่งที่ราบ ระหว่างหุบเขาบริเวณอำเภอบพพระ แม่สออด และแม่ระมาด แสดงดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 คุณสมบัติของชุดดินที่พบบริเวณแม่น้ำแม่ยั้งไทย

ชุดดินที่	เนื้อดิน	การระบายน้ำ	ความอุดมสมบูรณ์	ความเป็นกรด - ค่าง (pH)
1	เหนียว	เลว-ค่อนข้างเลว	ปานกลาง-สูง	6.0-8.0
4	เหนียว	ค่อนข้างเลว	ปานกลาง	5.5-7.5
6	เหนียว	เลว	ต่ำ-ค่อนข้างต่ำ	4.5-5.5
7	เหนียว	ค่อนข้างเลว	ปานกลาง	5.5-7.5
17	ร่วนปนทราย/ร่วน	ค่อนข้างเลว-เลว	ต่ำ	4.5-5.5
18	ร่วนปนทราย	เลว	ค่อนข้างต่ำ	5.5-6.0
21	ร่วน	ปานกลาง-ค่อนข้างเลว	ปานกลาง	5.5-7.0
28	เหนียวจัด	ดี	ปานกลาง-สูง	6.5-8.0
29	เหนียว	ดี	ค่อนข้างต่ำ	4.5-5.5
31	เหนียว	ดีปานกลาง-ดี	ปานกลาง	5.5-7.0
35	ร่วนปนทราย	ดี	ต่ำ	4.5-5.5
36	ร่วนปนทราย	ดี	ต่ำ-ปานกลาง	5.5-8.0
38	ร่วน/ร่วนปนทราย	ดี	ปานกลาง	5.0-7.0
40	ร่วนปนทราย	ดี	ต่ำ	4.5-5.5
46	เหนียวปนกรวด	ดี	ต่ำ	4.5-6.5
48	ร่วนปนทราย	-	ต่ำ	4.5-5.5
52	เหนียว	-	ปานกลาง-สูง	7.0-8.5
55	เหนียว	ดี-ดีปานกลาง	ปานกลาง	6.0-8.0
56	ร่วน	ดี	ต่ำ	4.5-5.5
59	ดินหลายชนิด	ค่อนข้างเลว-เลว	ไม่แน่นอน	ไม่แน่นอน
60	ผสมหลายชนิด	ดี-ดีปานกลาง	ปานกลาง	-
62	ที่ลาดเชิงชัน	-	-	-

ที่มา : รายงานแผนปฏิบัติการพัฒนาที่ดินจังหวัดตาก ปี พ.ศ. 2537

2.1.5 ทรัพยากรแร่ธาตุ

ทรัพยากรแร่ธาตุที่สำคัญในเขตพื้นที่ศึกษา ได้แก่ หินน้ำมัน (Oil Shale) พบบริเวณ หมู่ที่ 5 ต.แม่ปะ อ.แม่สอด แร่สังกะสี พบทางตะวันออกเฉียงใต้ของ อ.แม่สอด บริเวณหมู่ที่ 8 ต.แม่ดาว หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 10 ต.พะวอ ส่วนตะกั่ว พบบริเวณหมู่ที่ 6 ต.มหาวัน ด้านหินลิกไนต์ พบบริเวณ หมู่ที่ 3 ต.แม่คีน อ.แม่ระมาด แร่ดีบุก แร่ลูเอแฟรม และแร่พลวง พบบริเวณ หมู่ที่ 5 ต.แม่คีน อ.ท่าสองยาง หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 10 ต.พะวอ อ.แม่สอด และบริเวณ ต.คีรีราษฎร์ อ.พบพระ

2.1.6 พืชพันธุ์ธรรมชาติ

พื้นที่ส่วนใหญ่ในบริเวณนี้ประกอบไปด้วยป่าประเภทต่างๆ ซึ่งทั้งฝั่งไทยและพม่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ฝั่งพม่ามีความหนาแน่นของพื้นที่ป่ามากกว่าเนื่องจากป่าไม้ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกบุกรุกมากนัก โดยพืชพันธุ์ที่พบสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

(1) ป่าดิบชื้น (Evergreen Forest) ป่าประเภทนี้พบอยู่เล็กน้อยบริเวณเส้นทางระหว่างอำเภอเมือง และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สภาพป่ามีความชื้นพอสมควรและมีต้นไม้ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น พืชไม้ที่พบได้แก่ พญา ยาง ฯลฯ

(2) ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) พบได้บริเวณที่สูงของฝั่งไทยบริเวณอำเภอท่าสองยาง และในฝั่งพม่า โดยป่ามีลักษณะที่มีความเขียวตลอดปี พืชไม้ที่พบได้แก่ กระบาก ยางนา และยางแดง พืชชั้นล่างได้แก่ ปาล์ม หวาย เป็นต้น

(3) ป่าสน (Coniferous Forest) พบบริเวณเขตที่สูงของอำเภอพบพระ และแม่สอด ลักษณะของสนที่พบเป็นสนสองใบ (*Pinus merkusii*)

(4) ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) พบได้ทั่วไปโดยเฉพาะในฝั่งพม่าและในเขตอำเภอท่าสองยาง มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่และขนาดกลาง ซึ่งจะผลัดใบในฤดูแล้ง ป่าเบญจพรรณเป็นป่าที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและความหลากหลายทางชีวภาพสูง เนื่องจากเป็นป่าที่มีพืชพันธุ์หลายประเภท ประกอบด้วย สัก แดง ประดู่ ชิงชัน มะค่าโมง เป็นต้น

(5) ป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarp Forest) พบบริเวณที่เป็นเชิงเขาทั้งทางฝั่งไทยและพม่า พืชที่พบมักเป็นพืชที่ทนแล้งและไฟป่าได้ดี ได้แก่ เต็ง รัง เหียง และพลวง พืชชั้นล่างได้แก่ ประดู่ ชิงชัน กระเจียว ผักหวาน เป็นต้น

(6) ป่าหญ้า (Savanna Forest) พบในบริเวณที่ราบหุบเขา และบริเวณที่มีการบุกรุกทำลายป่า ที่รกร้าง รวมถึงริมฝั่งแม่น้ำเมย โดยป่าประเภทนี้จะประกอบด้วยไม้ประเภท ป่าหญ้า ป่าหญ้าคา และป่าอ้อ

ในปัจจุบันพื้นที่ป่าฝั่งไทยได้ถูกจัดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 แห่ง ดังนี้คือ

- (1) ป่าสงวนแห่งชาติช่องแคบ-แม่โกนเกน มีเนื้อที่ 120,625 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอแม่สลด และอำเภอพบพระ
- (2) ป่าสงวนแห่งชาติแม่สลด มีเนื้อที่ 697,750 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอแม่สลด
- (3) ป่าสงวนแห่งชาติแม่ละเมา มีเนื้อที่ 354,687 ไร่ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอแม่สลด
- (4) ป่าสงวนแห่งชาติแม่ระมาด มีเนื้อที่ 412,487 ไร่ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอแม่ระมาด
- (5) ป่าสงวนแห่งชาติสามหมื่น มีเนื้อที่ 107,468 ไร่ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอแม่ระมาด
- (6) ป่าสงวนแห่งชาติท่าสองยาง มีเนื้อที่ 1,273,375 ไร่ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอท่าสองยาง

ส่วนในเขตประเทศพม่ามีป่าสงวนจำนวน 6 แห่ง (ข้อมูลจากแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1: 50,000) คือ

- (1) Mepale – Thaungyin Reserve Forest อยู่บริเวณตรงข้าม ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด
- (2) Kyaukhet Reserve Forest อยู่บริเวณตรงข้าม ตำบลมทาววัน อำเภอแม่สลด
- (3) South Myawadi Reserve Forest อยู่บริเวณติดกับตัวเมืองเมียวดี ตรงข้ามกับตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สลด
- (4) Ta-Ok Reserve Forest อยู่บริเวณตรงข้าม ตำบลมทาววัน อำเภอแม่สลด และตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ
- (5) McKane Reserve Forest อยู่บริเวณตรงข้าม ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สลด
- (6) Baledo Reserve Forest อยู่บริเวณตรงข้าม ตำบลพบพระ อำเภอพบพระ

2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

2.2.1 เกษตรกรรม

พื้นที่ทางการเกษตรฝั่งไทยมีพื้นที่รวม 435,784 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชประเภทเดี่ยว โดยอำเภอแม่สลดมีพื้นที่ทางการเกษตรมากที่สุดคือ 166,375 ไร่ (ตารางที่ 2.2) ข้าวนาปลูกเป็นพืชหลักของพื้นที่บริเวณนี้โดยส่วนใหญ่เป็นการทำนาปี พื้นที่บริเวณนี้มีการเพาะปลูกข้าวเหนียวมากเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดตาก ได้รับผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณ 523 กิโลกรัม/ไร่

ตารางที่ 2.2 เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรจำแนกตามลักษณะการปลูกพืช เป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2536

อำเภอ	พื้นที่การเกษตรรวม (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่อำเภอ	ปลูกพืชประเภทเดียว (ไร่)					ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	ปลูกพืชหลายประเภท (ไร่)	
			ข้าว	พืชไร่	พืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ	พืชยืนต้น	ยางพารา		ข้าวและพืชอื่นๆ	พืชอื่นๆ
พบบพระ	107,421	17.07	6,885	39,282	2,164	2,736	40	-	38,100	18,214
แม่สอด	166,375	13.40	28,402	47,573	1,372	3,666	-	22	82,998	2,342
แม่ระมาด	97,528	10.57	20,370	20,118	80	476	-	21	54,991	1,472
ท่าสองยาง	64,460	5.37	42,771	5,055	19	984	-	26	14,836	769
รวม	435,784	-	98,428	112,028	3,635	7,862	40	69	190,925	22,797

ที่มา: สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536

ส่วนการทำไร่เป็นการเกษตรที่พบรองลงมา โดยจะปลูกหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง กระเทียม และพืชผัก ซึ่งจะปลูกโดยใช้แรงงานต่างชาตินอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ การทำสวนผลไม้ ได้แก่ ส้ม และมะม่วง ในบริเวณเขตอำเภอพบบพระ การเลี้ยงสัตว์เป็นการเกษตรประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้ โดยมีทั้งสัตว์ที่เลี้ยงอยู่ในเขตไทยและนำเข้าจากประเทศพม่า (ตารางที่ 2.3)

ตารางที่ 2.3 จำนวนปศุสัตว์ จำแนกเป็นรายอำเภอ พ.ศ. 2538

อำเภอ	ชนิดของปศุสัตว์					
	โค	กระบือ	เป็ด	ไก่	ห่าน	สุกร
พบบพระ	7,206	1,405	3,038	30,695	49	6,394
แม่สอด	16,005	2,791	9,495	138,989	308	9,047
แม่ระมาด	7,352	2,288	529	21,459	-	3,173
ท่าสองยาง	4,245	3,074	613	11,663	-	3,216
รวม	34,808	9,558	13,675	202,806	357	21,830

ที่มา: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตาก

ส่วนการเกษตรฝั่งพมามีจำนวนน้อยกว่าฝั่งไทย โดยส่วนมากเป็นการเกษตรแบบยังชีพ การเกษตรเพื่อการค้ามีอยู่น้อยโดยจะผลิตส่งขายให้กับพ่อค้าทางฝั่งไทย พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ข้าวไร่ ข้าวโพด เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงสัตว์มีอยู่บ้างเล็กน้อยโดยส่วนใหญ่จะนำมาขายในฝั่งไทย

2.2.2 อุตสาหกรรม

เนื่องจากมีแรงงานที่ค่าแรงต่ำจากชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงและมีวัดอุทิศที่หาได้ง่าย ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและมีตลาดส่งออก ได้แก่ พม่า และประเทศข้างเคียง ทำให้ในปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นตามแนวชายแดนฝั่งไทยจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น โดยอุตสาหกรรมการผลิตที่พบในพื้นที่บริเวณนี้มีอยู่หลายประเภท ได้แก่ ทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า อัญมณี เซรามิก อุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร เช่น พืชผัก ผลไม้กระป๋อง อุตสาหกรรมไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้ เป็นต้น (ตารางที่ 2.4)

ตารางที่ 2.4 โรงงานอุตสาหกรรมชายแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย

อำเภอ	ประเภทของอุตสาหกรรม	จำนวน โรงงาน	จำนวนคนงาน
แม่สอด	อุตสาหกรรมสิ่งทอ	29	5,148
	ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป	27	3,757
	ซ่อมเครื่องจักร กลึง เชื่อมโลหะ	11	91
	อุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร	7	261
	ลิ้นข้าว	7	28
	อุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้	6	336
	เจียรไนอัญมณี	3	194
	ประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์	2	135
	อื่นๆ	34	1,507
รวม		126	11,457
พบพระ	ลิ้นข้าว	1	2
	ซ่อมแซมเครื่องจักร	1	2
รวม		2	4
แม่ระมาด	ทำวงกบประตู-หน้าต่าง เครื่องเรือนจากไม้	1	18
	ทำหน่อไม้ พืชผักบรรจุกระป๋อง	1	33
	คัด อบ บรรจุเมล็ดพันธุ์	1	19
รวม		3	70
ท่าสองยาง	ทำวงกบประตู-หน้าต่าง เครื่องเรือนจากไม้	2	37
	บดเปลือกไม้ทำผงรูป	1	9
รวม		3	46

ที่มา: กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2543

โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่สอด โดยจะกระจายตัวอยู่บริเวณเส้นทางหลักทั้งสี่สายคือ ทางหลวงแม่สอด-ตาก ถนนสายแม่สอด-แม่ดาว ถนนสายแม่สอด-แม่ระมาด และถนนสายแม่สอด-อุ้มผาง นอกจากนี้จากการที่มีทรัพยากรป่าไม้และแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดกิจการประเภทยุทสาหรณพป่าไม้ และอุตสาหกรรมการทำเหมืองแร่ อีกด้วย

2.2.3 การค้าชายแดน

การค้าชายแดนได้สร้างการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคชายแดนบริเวณนี้ และเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของเมือง โดยเฉพาะบริเวณอำเภอแม่สอดที่ได้มีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า โดยเส้นทางสายนี้เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เนื่องจากมีตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมทำให้พ่อค้าและแลกเปลี่ยนสินค้ากันในบริเวณนี้เสมอ การค้าชายแดนระหว่างไทย-พม่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือช่วงแรก (พ.ศ. 2491 – 2505) เป็นช่วงเวลาหลังจากพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ มูลค่าการค้าชายยังมีไม่ค่อนมากนัก ช่วงที่สอง (พ.ศ. 2505 – 2530) เป็นช่วงเวลาที่พม่าดำเนินนโยบายปิดประเทศทำให้การค้าโดยส่วนใหญ่เป็นการค้าในระบบ และการค้าที่สาม (พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน) เป็นช่วงเวลาที่พม่าเปิดประเทศและได้เปลี่ยนแปลงวิธีการค้าระหว่างประเทศ ประกอบกับไทยดำเนินนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ ทำให้การค้าชายแดนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 มีแนวโน้มที่จะขยายตัวขึ้นทุกปี (บริษัทที่ปรึกษาวิจัยภาคใต้ จำกัด, 2540)

ลักษณะของการค้ากระทำกันเป็น 2 รูปแบบคือ การค้าที่ผ่านพิธีการทางศุลกากร หรือการค้าในระบบ และการค้าในระบบ โดยมูลค่าการค้าในระบบจะมีมากกว่าในระบบ สินค้าส่งออกสำคัญจากไทยที่ผ่านบริเวณนี้ได้แก่ เครื่องอุปโภคบริโภค ส่วนสินค้านำเข้าจากพม่าส่วนใหญ่จะเป็นสัตว์มีชีวิต นอกนั้นเป็นสินค้าประเภทไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ อัญมณี และสินค้าเกษตร

ลักษณะของการส่งออกจะเป็นการจำหน่ายให้ทั้งกับพม่าและชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยง แต่การค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้ากับพม่า ขณะที่ชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงซื้อสินค้าเพื่อนำไปใช้ในชุมชนเท่านั้น การส่งสินค้าไปพม่าในปัจจุบันเป็นการส่งโดยตรงทั้งหมด โดยไม่ผ่านเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยงเหมือนเช่นในอดีต การจำหน่ายสินค้านี้ร้อยละ 70 เป็นการค้าส่ง ซึ่งเป็นการค้ากับพม่าทั้งหมด

ส่วนการนำเข้าจากพม่าส่วนใหญ่เป็นการลักลอบ เนื่องจากสินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่รัฐบาลพม่านำส่งออกและสินค้านำเข้าประเภทรัฐบาลไทยห้ามนำเข้า นอกจากนี้พ่อค้าชาวไทยยังต้องการเลี่ยงภาษีอากรนำเข้า ส่วนการนำเข้าจากกะเหรี่ยงเป็นการนำเข้าโดยการลักลอบทั้งหมด ซึ่งจุดที่ลักลอบนำเข้าสินค้านี้มีอยู่ตลอดแนวชายแดน

แม้ว่าการค้าชายแดนจะสร้างรายได้จำนวนมาก แต่สถานการณ์การค้าชายแดนไทย-พม่า บริเวณอำเภอแม่สอดยังคงไม่มีความแน่นอนจากการปิดด่านของพม่า ทำให้ส่งผลกระทบต่อการค้าในระบบมีมูลค่าการค้าลดลง โดยมีสาเหตุหลายประการไม่ว่าจะเป็น สถานการณ์การเมืองในพม่า ปัญหาชนกลุ่มน้อยในพม่า และข้อขัดแย้งเกี่ยวกับเส้นเขตแดน แต่การค้าข้ามระบบจะได้ผลกระทบจากการปิดด่านของพม่าไม่มากนัก

2.2.4 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้นํารายได้เข้าสู่อำเภอชายแดนไทย-พม่าเหล่านี้อย่างมาก โดยเขตพื้นที่บริเวณอำเภอพบพระ แม่สอด แม่ระมาด และท่าสองยาง มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ในอนาคตพื้นที่ในฝั่งพม่ายังมีศักยภาพพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีกเป็นจำนวนมาก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวภายในเขตอำเภอพบพระ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยางที่น่าสนใจได้แก่

- (1) น้ำตกพาเจริญ – อยู่ริมทางหลวงหมายเลข 1090 บริเวณกิโลเมตรที่ 36-37 ในเขตอำเภอพบพระ เป็นน้ำตกที่ไหลลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ รวม 97 ชั้น
- (2) คอยม่อนกระตัง – เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในเขตอำเภอท่าสองยางที่มีความงดงามด้วยป่าเขาและหมอกยามเช้า มีจุดชมทิวทัศน์อยู่หลายจุด
- (3) ถ้ำแม่อุสุ – ตั้งอยู่ที่บ้านมีโนะโคะ ห่างจากตัวอำเภอท่าสองยางขึ้นไปทางเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร บนเส้นทางสายแม่สอด-แม่สะเรียง มีลักษณะเป็นถ้ำที่กว้างใหญ่ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงาม และมีลำห้วยแม่อุสุไหลผ่านถ้ำ
- (4) ตลาดริมเมย – เป็นตลาดขายสินค้าพื้นเมืองทั้งของไทยและพม่า เช่น ไม้แกะสลัก อัญมณี สินค้าจากต่างประเทศ อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่สอดประมาณ 5 กิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเมยใกล้กับสะพานมิตรภาพไทย-พม่า
- (5) วัดไทยวัฒนาราม – ตั้งอยู่บริเวณตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด เป็นวัดที่มีศิลปะของชาวไทยใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปหินอ้อนศิลปะพม่าที่มีวิหารสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ และศาลาการเปรียญลายฉลุไม้แบบพม่า
- (6) วัดคอนแก้ว – ตั้งอยู่บริเวณตัวอำเภอแม่ระมาด มีพระพุทธรูปหินอ้อนศิลปะพม่าที่มีลักษณะงดงาม

2.3 ลักษณะทางสังคม-วัฒนธรรม

2.3.1 เขตการปกครอง

ในฝั่งไทยจะมีการแบ่งขอบเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอของจังหวัดตากได้แก่ อำเภอพบพระ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง ซึ่งมีเนื้อที่ 6,388.59 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 27 ตำบล 232 หมู่บ้าน 1 เทศบาล และ 6 สุขาภิบาล (ตารางที่ 2.5) นอกจากนี้พื้นที่ส่วนหนึ่งยังรวมถึงเขตของอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกด้วย

ตารางที่ 2.5 เนื้อที่ ระยะทางจากอำเภอถึงจังหวัด จำนวนเทศบาล สุขาภิบาล ตำบล หมู่บ้าน และ บ้าน เป็นรายอำเภอในเขตพื้นที่ศึกษา พ.ศ. 2538

อำเภอ	เนื้อที่ (ตร.กม.)	ระยะทาง จากอำเภอ ถึงจังหวัด (กม.)	จำนวน เทศบาล	จำนวน สุขาภิบาล	จำนวน ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวนบ้าน
พบพระ	1,006.54	135	-	1	5	46	12,091
แม่สอด	1,986.12	86	1	2	10	75	29,784
ในเขตเทศบาล	27.20	86	1	-	1	-	10,539
นอกเขตเทศบาล	1,985.92	86	-	2	9	75	19,245
แม่ระมาด	1,475.54	120	-	2	6	53	11,454
ท่าสองยาง	1,920.39	170	-	1	6	58	10,812

ที่มา: รายงานสถิติจังหวัดตาก พ.ศ. 2538

ส่วนฝั่งพม่าจะมีการจัดการปกครองแตกต่างออกไป โดยบริเวณที่มีชนชาติพม่าเพื่ออยู่หนาแน่นจะจัดการปกครองเป็นเขต (District) ส่วนบริเวณที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่จะจัดการปกครองเป็นรัฐ (State) ในปัจจุบันพม่าได้มีการจัดการปกครองแบ่งออกเป็น 7 รัฐ 7 เขต โดยพื้นที่ศึกษาอยู่ในเขตการปกครองของรัฐกะเหรี่ยง แบ่งการปกครองออกเป็น 7 จังหวัด (หรือเขต) คือ (1) Myawadi (2) Kya-in Selkkyi (3) Kawkaik (4) Pa-An (5) Hlaingbwe (6) Papun และ (7) Thandaung

2.3.2 ลักษณะประชากร

ประชากรในพื้นที่กลุ่มแม่น้ำเมยมีประชากรที่หลากหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ชาวไทยภาคเหนือ ชาวจีน กะเหรี่ยง พม่า ไทยใหญ่ ม้ง และบังคลาเทศ สำหรับประชากรในฝั่งไทย ชาวไทยภาคเหนือ

ซึ่งอพยพลงมาจากจังหวัดทางตอนเหนือส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณเขตเมืองซึ่งจะกระจายตัวอยู่บริเวณที่ราบ ส่วนประชากรเชื้อสายกะเหรี่ยงซึ่งเป็นประชากรดั้งเดิมของพื้นที่จะกระจายตัวอยู่บริเวณนอกเขตเมือง และยังมีชาวกะเหรี่ยงอพยพหนีภัยสงครามและเข้ามาใช้แรงงานในฝั่งไทยอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีประชากรเชื้อชาติอื่นๆที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้อีกหลายกลุ่มแต่ก็มีจำนวนน้อย ได้แก่ ประชากรเชื้อสายไทยใหญ่ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณอำเภอแม่สวด ประชากรเชื้อสายพม่า เชื้อสายจีน และบังกลาเทศซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตัวเมืองแม่สวด นอกจากนี้ยังมีประชากรชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆที่พบในบริเวณอำเภอพบพระและอำเภอแม่สวด อีกด้วย (ตารางที่ 2.6)

ตารางที่ 2.6 จำนวนประชากรไทยภูเขา ปี พ.ศ. 2540

อำเภอ	กะเหรี่ยง	ม้ง	ลีซอ	มูเซอ	เย้า	อีเก้อ	รวม
พบพระ	4,849	12,417	949	3,636	104	1,237	23,192
แม่สวด	6,036	3,433	149	1,394	-	-	11,012
แม่ระมาด	13,202	-	-	-	-	-	13,202
ท่าสองยาง	30,570	-	-	-	-	-	30,570

ที่มา: ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก

การกระจายตัวของประชากรในฝั่งไทยโดยส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ในที่ราบหุบเขา ซึ่งจะไปตามแม่น้ำเมย และเส้นทางคมนาคมขนส่ง สำหรับโครงสร้างของประชากรในเขตพื้นที่ฝั่งไทยมีประชากรในเขตอำเภอแม่สวดมีมากที่สุดคือ 107,821 คน อำเภอพบพระ 29,331 คน อำเภอแม่ระมาด 43,022 คน อำเภอท่าสองยาง 57,593 คน รวมทั้งสิ้นมีประชากร 237,767 คน ซึ่งพบว่าประชากรในเขตตัวเมืองแม่สวดเป็นบริเวณที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุด โดยมีความหนาแน่นประมาณ 900 คน/ตารางกิโลเมตร ส่วนความหนาแน่นของประชากรในแต่ละอำเภอดังนี้ อำเภอพบพระ 29 คน/ตารางกิโลเมตร อำเภอแม่สวด 67 คน/ตารางกิโลเมตร อำเภอแม่ระมาด 29 คน/ตารางกิโลเมตร และอำเภอท่าสองยาง 30 คน/ตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2.7)

ส่วนประชากรในฝั่งพม่าโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีเชื้อสายกะเหรี่ยง โดยจะกระจายตัวอยู่ตามแนวริมแม่น้ำเมย และที่ราบระหว่างหุบเขา ส่วนประชากรที่มีเชื้อสายพม่าโดยส่วนใหญ่จะพบในเขตเมืองเมียวดี อย่างไรก็ตามพบว่าประชากรในฝั่งพม่ามีความหนาแน่นที่น้อยกว่าฝั่งไทยมาก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและมีบริเวณที่ราบน้อยกว่าฝั่งไทย โดยความหนาแน่นของประชากรในเขตเมืองเมียวดีจะมีความหนาแน่นมากที่สุด

ตารางที่ 2.7 จำนวนประชากร และความหนาแน่น บริเวณแม่น้ำแม่ยั้งไทย ปี พ.ศ. 2542

อำเภอ	รวม (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
แม่สอด	107,821	52,483	55,338	1,986	67
ท่าสองยาง	57,593	30,026	27,567	1,920	30
แม่ระมาด	43,022	21,493	21,529	1,476	29
พบพระ	29,331	15,081	14,250	1,007	29
รวม	237,767	119,083	118,684	6,389	37

ที่มา: สถิติจังหวัดตาก, 2542

2.3.3 วัฒนธรรมและประเพณี

เนื่องจากที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่ยั้งเป็นพื้นที่ที่มีการติดต่อระหว่างคนหลายเชื้อชาติ ทำให้มีวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายผสมผสานกัน ทั้งวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยล้านนาที่อาศัยอยู่ในเขตฝั่งประเทศไทย วัฒนธรรมประเพณีของพม่าที่สามารถพบได้ทั่วไปจากศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในวัดและสถานที่ต่างๆ และวัฒนธรรมประเพณีชนชาวกะเหรี่ยงอันเป็นประชากรส่วนใหญ่ทางฝั่งพม่า ซึ่งแม้ว่าจะมีทั้งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น รวมถึงกลุ่มชนอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณนี้ เช่น วัฒนธรรมประเพณีของชาวจีนซึ่งในปัจจุบันผสมกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ที่มีรูปแบบเฉพาะตัว และวัฒนธรรมประเพณีของชาวมุสลิมในเขตอำเภอแม่สอด วัฒนธรรมประเพณีของชาวม้งในเขตอำเภอพบพระ ประเพณีที่สำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในบริเวณนี้ ได้แก่

- (1) ประเพณีปอยส่างลอง (แห่ลูกแก้ว) – เป็นประเพณีการบวชบุตรหลานของชาวไทยใหญ่ในเขตอำเภอแม่สอด ที่จัดขึ้นในช่วงกลางเดือนมีนาคม – เมษายน โดยการบวชจะมีการแต่งตัวให้ลูกแก้วอย่างสวยงาม
- (2) ประเพณีตลาดสวรงค์ – เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ ที่จัดขึ้นในวันพฤหัสบดี 12 โดยจะมีการจัดทำผ้าเหลืองเพื่อนำไปถวายกับพระพุทธรูปและพระปรางค์เจดีย์ต่างๆ พร้อมกับการทำบุญเลี้ยงพระ
- (3) ประเพณีแล่อู๊ป่าตะก่า – เป็นประเพณีที่เหลือนอยู่เฉพาะที่อำเภอแม่สอดเท่านั้น โดยจะมีการแห่เครื่องหาบซึ่งจะเป็นโคกลีขาวไปตามบ้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนบริจาคเงินและสิ่งของ

2.4 การคมนาคมขนส่ง

2.4.1 การคมนาคมขนส่งทางบก

การเดินทางติดต่อกับพื้นที่ในเขตนี้ในอดีตมีความยากลำบากมากเพราะต้องเดินทางผ่านภูเขาที่สูงชัน การเดินทางสามารถใช้ได้เพียงสัตว์ต่าง แต่ภายหลังเส้นทางได้พัฒนาขึ้นจนสามารถใช้รถยนต์ได้ แต่ทางก็ยังคงมีสภาพไม่ดี จึงสามารถเดินทางได้เพียงในฤดูแล้ง โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อเท่านั้น นอกจากนี้ทางยังแคบมากจนต้องมีการกำหนดวันของการขึ้น-ลงเพื่อให้รถสามารถวิ่งได้โดยปลอดภัย จนกระทั่งในรัฐบาลสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีการปรับปรุงถนนตัดจากอำเภอเมืองให้มีสภาพที่ดีสามารถใช้ได้ทุกฤดู โดยเป็นถนนคอนกรีตสองช่องจราจร

ในปัจจุบันเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกที่สามารถเดินทางสู่พื้นที่มีอยู่สามเส้นทางหลัก เส้นทางแรกสามารถใช้ทางหลวงหมายเลข 105 จากอำเภอเมือง เข้ามาสู่อำเภอแม่สอระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร เส้นทางที่สองจากอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้ามาทางอำเภอท่าสองยางโดยใช้ทางหลวงหมายเลข 1085 ที่เชื่อมต่อกันระหว่างอำเภอระยะทางประมาณ 124 กิโลเมตร และเส้นทางที่สามจากอำเภอบ้านตาก เข้ามาทางอำเภอแม่ระมาดโดยทางหลวงหมายเลข 1175 ระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีเส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอคือ ทางหลวงหมายเลข 1090 ที่ติดต่อระหว่าง อำเภอแม่สอ อำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผางระยะทางประมาณ 212 กิโลเมตร เส้นทางที่ติดต่อระหว่างหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเมืองโดยส่วนใหญ่เป็นถนนที่ลาดยางแล้ว แต่สำหรับหมู่บ้านที่ห่างไกลยังคงเป็นถนนลูกรังอยู่

สำหรับเส้นทางที่ติดต่อกับประเทศพม่าทำได้โดยใช้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า บริเวณบ้านท่าสายลวด ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอ ข้ามไปยังเมืองเมียวดี ซึ่งเป็นเส้นทางหลักสามารถเชื่อมต่อไปยังเมืองมะละแหม่ง อันเป็นเมืองท่าสำคัญที่อยู่ในรัฐมอญโดยมีระยะทางประมาณ 186 กิโลเมตร และสามารถเชื่อมต่อไปยังเมืองย่างกุ้งได้อีกด้วยโดยมีระยะทางจากแม่สอถึงย่างกุ้งประมาณ 460 กิโลเมตร แต่สภาพของถนนสายนี้ในปัจจุบันยังชำรุดทรุดโทรมอยู่มาก อย่างไรก็ตามเส้นทางสายนี้ได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในด้านการเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาค ส่วนสภาพของถนนในฝั่งพม่าโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นถนนพื้นอ่อน และทางต่าง ที่สามารถใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น

2.4.2 การคมนาคมขนส่งทางอากาศ

การเดินทางในปัจจุบันสามารถใช้การเดินทางทางอากาศเข้าสู่อำเภอแม่สอได้โดยมีสนามบินพาณิชย์ที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่สอประมาณ 2 กิโลเมตร โดยมีเที่ยวบินจากเชียงใหม่-พิษณุโลก-แม่สอ ในวันอังคาร พุธ ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

2.4.3 การคมนาคมขนส่งทางน้ำ

การติดต่อระหว่างฝั่งไทยและฝั่งพม่ารวมถึงการเดินทางระหว่างอำเภอ สามารถใช้การคมนาคมขนส่งทางน้ำโดยใช้แม่น้ำเมยได้อีกทางหนึ่ง โดยส่วนมากเป็นการติดต่อและขนส่งสินค้าของประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่บริเวณเขตแดน อย่างไรก็ตามการคมนาคมขนส่งทางน้ำไม่ค่อยได้รับความนิยมจากชาวไทยนัก

2.5 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมย

แอ่งที่ราบแม่สอคือพื้นที่ที่มีภูมิหลังหรือประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่ครั้งสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยได้มีการขุดพบหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ เครื่องใช้ไม้สอยและอาวุธของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ บริเวณคอกขมมะขามป้อมหนึ่งและสอง คอยสระกุฏิ คอยมณฑา และคอยส้มป่อย บนเส้นทางสายแม่สอ-ตาก นอกจากนี้ยังมีการค้นพบกรุโบราณที่บ้านพบพระ ที่มีทั้งเครื่องใช้ไม้สอย อาวุธ และเครื่องประดับสัมฤทธิ์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายของชนชาติไทยจากจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-4

นอกจากนี้ยังพบว่ามีย่องรอยของเมืองโบราณอีกหลายแห่งตลอดทั้งสองฟากฝั่งของลำน้ำเมย ทั้งในตัวเมืองแม่สอและเมืองเมียวดีในฝั่งพม่า รวมถึงบริเวณตำบลแม่ตั้นและตำบลสามหมื่นในอำเภอแม่ระมาด โดยแต่ละแห่งที่พบนั้นสร้างต่างยุคสมัยกัน หลักฐานต่างๆเหล่านี้ได้เป็นสิ่งที่ชี้ชัดว่าพื้นที่บริเวณแอ่งที่ราบแม่สอเป็นชุมชนโบราณมาก่อน และเมื่อพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศที่ประกอบด้วยภูเขาอันสูงชันทั้งสองด้านแล้ว จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่บริเวณแอ่งที่ราบแม่สอน่าจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง และอาจจะเป็นรัฐอิสระที่ไม่ขึ้นตรงกับทั้งไทยและพม่าเมื่อครั้งอดีตกาล

ในสมัยสุโขทัยได้ปรากฏชื่อ “เมืองจอด” อันเป็นเมืองของพ่อขุนสามชนบนหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่หนึ่ง หลักศิลาจารึกวัดศรีชุม และศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงหลักที่หนึ่งและสอง โดยได้มีข้อสันนิษฐานกันว่าเมืองจอดน่าจะเป็นเมืองเดียวกับเมืองแม่สอในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบเพนียดคล้องช้างโบราณ ซึ่งเรียกว่า “คอกช้างเผือก” บริเวณตำบลท่าอาจ อำเภอแม่สอ ซึ่งตามตำนานกล่าวว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับพระร่วงกษัตริย์ของอาณาจักรสุโขทัย และพระเจ้าฟ้ารั่วหรือมะกะโทกษัตริย์ของอาณาจักรมอญ อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานในเรื่องเมืองจอดยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอน ซึ่งต้องอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกมาก

ในสมัยอยุธยาพื้นที่ชายแดนทางด่านตะวันตกบริเวณอำเภอแม่สอ ได้มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์อย่างมาก โดยช่องทางด่านแม่ละเมา ที่อยู่ในเขตอำเภอแม่สอในปัจจุบัน ได้ถูกใช้เป็นเส้นทางการเดินทัพของพม่า โดยปรากฏร่องรอยทางโบราณคดีได้แก่ อาวุธยุทธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่ง

ช่องทางด่านแม่ละมานี่กล่าวกันว่าแม้ว่าพม่าจะไม่ค่อยใช้ แต่สามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จมากกว่าช่องทางทางด้านด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรีเสียอีก จากความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ของช่องทางด้านนี้จึงทำให้มีการย้ายตัวเมืองตากจากบริเวณอำเภอบ้านตากมาตั้งที่บริเวณตัวเมืองตากในปัจจุบันเพื่อคอยรับศึกจากพม่าที่จะเข้ามาจากช่องทางด่านแม่ละมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สำหรับความสำคัญทางประวัติศาสตร์หลังสมัยอยุธยาพื้นที่ในบริเวณนี้ก็ไม่มีความโดดเด่นอะไรนอกจากปรากฏชื่อ ลำห้วยแม่สอด ในสมัยรัตนโกสินทร์

นอกจากความสำคัญในแง่ภูมิของประวัติศาสตร์แล้วพื้นที่บริเวณแอ่งที่ราบแม่สอด โดยเฉพาะบริเวณอำเภอแม่สอดยังมีความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะศูนย์กลางทางการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณอีกด้วย เนื่องจากทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม คือเป็นเส้นทางที่ใกล้กับทะเลอันดามันมากที่สุด ในภาคเหนือ ทำให้พื้นที่บริเวณอำเภอแม่สอดเป็นจุดพักของการติดต่อค้าขายระหว่างล้านนาและพม่ามาตั้งแต่ครั้งอดีต ประกอบกับเป็นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตร ทำให้ผู้คนหลายเชื้อชาติอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ลักษณะดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย

2.6 อาณาเขตของไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยในสมัยก่อนการปักปันเขตแดน

อาณาเขตของรัฐระหว่างชนชาติไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยในสมัยก่อนการปักปันเขตแดนมีสภาพเป็นพรมแดนที่มีลักษณะเป็นโขนหรือแถบที่ไม่แน่นอนชัดเจน โดยขอบเขตของพรมแดนจะขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของรัฐและการทำสงครามขยายอาณาเขต ในสมัยสุโขทัยหากข้อสันนิษฐานที่ว่าเมืองจอดที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกเป็นเมืองเดียวกับแม่สอดในปัจจุบันเป็นจริงก็จะถือได้ว่าอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยภายหลังจากที่พ่อขุนรามคำแหงกระทำยุทธหัตถีชนะขุนสามชน มีอาณาเขตรอบคลุมแอ่งที่ราบแม่สอด รวมไปถึงฝั่งทะเลอันดามันด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกว่า “...ฝั่งมหาสมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตกจรดเมืองจอด...” ส่วนในสมัยอยุธยาขอบเขตของรัฐบริเวณแม่น้ำเมย ไทยและพม่าได้ผลักดันครอบครอง ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอาณาเขตของรัฐไทยได้ครอบคลุมไปถึงเมืองมะริด ทวาย และตะนาวศรี แต่ในปี พ.ศ. 2334 หัวเมืองดังกล่าวก็ได้แยกตัวเป็นอิสระ ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวก็ไม่ได้มีหลักฐานชัดเจนว่าพื้นที่บริเวณแม่น้ำเมยอยู่ในการครอบครองของไทยหรือพม่า

อย่างไรก็ตามในต้นสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนที่พม่าจะตกเป็นของอังกฤษ การรับรู้ถึงขอบเขตของรัฐบาลไทยหรือสยามในขณะนั้นอาจจะไม่ได้ถือว่าแม่น้ำเมยเป็นเส้นแบ่งเขตแดนแต่อย่างใด โดยปรากฏหลักฐานว่าได้มีการวางสายโทรเลข จากตากผ่านแม่สอดและเมืงหวัดไปยังเมืองมะละแหม่ง ด้วยเหตุผลทางการค้าและความมั่นคง อันเป็นที่มาของเรือดำบลท่าสายลวด ในเขต

อำเภอแม่สวดในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากการปฏิบัติของรัฐบาลสยามที่มีต่อพื้นที่บริเวณนี้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า แม่น้ำเมยก่อนการปักปันเขตแดนไม่น่าจะมีสภาพเป็นเส้นแบ่งเขตแดนในมุมมองของรัฐบาลสยาม

สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแอ่งที่ราบแม่สวดก่อนการปักปันเขตแดน แม่น้ำเมยก็ไม่ถูกรับรู้จากประชาชนในท้องถิ่นว่าเป็นเส้นแบ่งเขตแดนเช่นเดียวกัน แต่จะเป็นแหล่งรวมหรือศูนย์กลางของชุมชนเสียมมากกว่า เนื่องจากในสมัยก่อนแม่น้ำถือเป็นปัจจัยหลักในดำรงชีวิต ดังนั้นจึงพบว่ามีชุมชนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำจำนวนมาก โดยประชากรดั้งเดิมคือชนชาติกะเหรี่ยงก่อนที่ชาวไทยล้านนาและชาวพม่ารวมถึงชนชาติอื่นๆจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน สังเกตได้จากชื่อของสถานที่ที่เป็นภาษากะเหรี่ยงกระจายอยู่ทั่วไปในแอ่งที่ราบแม่สวด

2.7 วิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย

วิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย มีความเกี่ยวข้องกับการแพร่ขยายของอำนาจจักรวรรดินิยมเป็นอย่างมาก สำหรับเขตแดนตอนนี้อยู่ได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ได้มีการกำหนดเขตแดนตามแบบประเทศตะวันตกมาใช้เป็นครั้งแรก โดยแนวเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ตอน คือ เขตแดนทางตอนเหนือ เริ่มตั้งแต่จุดที่แม่น้ำสาละวินบรรจบกับแม่น้ำเมยหรือสบเมย ไปตามลำน้ำสาละวินและสันปันน้ำจนถึงจุดที่แม่น้ำรวกบรรจบกับแม่น้ำโขง และเขตแดนตอนล่างหรือตอนตะนาวศรีเริ่มที่สบเมยลงมาทางใต้ตามแม่น้ำเมยจนถึงต้นน้ำ จากนั้นจึงใช้สันปันน้ำของทิวเขาถนนธงชัยและตะนาวศรีเป็นเส้นเขตแดน จนถึงต้นแม่น้ำปากจั่นและใช้ร่องน้ำลึกของแม่น้ำปากจั่นเป็นเส้นเขตแดนเรื่อยลงไปจนออกทะเลที่จังหวัดระนอง (บัลลังก์ขมะสุนทร, 2518)

2.7.1 การเกิดขึ้นของเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมย

การเกิดขึ้นของเขตแดนของไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมย เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของเขตแดนไทย-พม่าตอนล่างหรือตอนตะนาวศรีเป็นอย่างมาก โดยเริ่มตั้งแต่อังกฤษได้แผ่อิทธิพลเข้ามาทางอินเดีย และมาลาญ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 แล้วเข้ายึด มะริด ทวาย และตะนาวศรี ไว้ในครอบครองได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2366 จากนั้นได้แผ่ขยายอำนาจต่อไปโดยยึดได้เมืองพะโล สะโดง และตองอู จึงถือได้ว่าอังกฤษได้ครอบครองพม่าไว้ได้ทั้งหมด ภายหลังการทำสนธิสัญญาอันนาโมในปี พ.ศ. 2405 และได้ส่ง Sir John Lawrence มาเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำอินเดีย (พยงค์ ทิมเจริญ, 2528)

ทางฝ่ายไทยเมื่อเห็นว่าพม่าเกิดความไม่มั่นคงจากการขยายอิทธิพลของอังกฤษ ก็เตรียมที่จะเข้ายึดหัวเมืองต่างๆของมณฑลทennessee (ตะนาวศรี) ที่เคยครอบครองอยู่คืน แต่เมื่ออังกฤษได้

เข้ายึดเมืองต่างๆดังกล่าวไว้แล้ว ฝ่ายไทยจึงจำต้องล้มเลิกความคิดดังกล่าวเนื่องจากไม่ต้องการที่จะเผชิญหน้ากับอังกฤษที่มีอำนาจมีมากกว่า ดังจะเห็นได้จากจดหมายของพระคลังที่โต้ตอบกับ Henry Burney ที่มีใจความว่า เมืองมะริด ทวาย ตะนาวศรี นั้นเคยเป็นของไทยมาก่อน แต่เมื่ออังกฤษต้องการจะได้ก็ไม่ได้ขัดข้องและหวังว่าการค้าระหว่างสยามและอังกฤษจะมีความเจริญขึ้นจากช่องทางนั้น (ในที่นี้หมายถึงช่องทางการค้าที่ผ่านเมืองมะละแหม่งซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญ) (Winichakul, 1994)

แต่อย่างไรก็ตามอังกฤษก็ได้มีการรับรู้ถึงขอบเขตของอาณาบริเวณของตนแตกต่างออกไปจากไทย โดยขอบเขตของมณฑลทennesseem ในปี ค.ศ. 1862 ที่ได้มีการอธิบายขอบเขตไว้โดย Fytche ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของฝ่ายอังกฤษไว้ดังนี้

“Tenasserim extended in the north from the Thoungyen river to the well defined line of the Pak-Chan river in the south...and on the eastern side a boundary, supposed to be forward by the Central Range dividing the watershed, separated it from Siam” (Fytche, 1878)

ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “เทนนิสเซอร์ิม ทางตอนเหนือแผ่ขยายจากแม่น้ำตองยิ่น ไปจนถึงแนวเส้นที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนของแม่น้ำปากจันททางตอนใต้...และทางตะวันออก เส้นเขตแดนจะกำหนดให้ใช้สันปันน้ำของทิวเขาตอนกลางซึ่งแบ่งเทนนิสเซอร์ิมออกจากสยาม”

จากการระบุถึงขอบเขตของรัฐของรัฐบาลอังกฤษ ได้แสดงถึงความขัดแย้งถึงการรับรู้และแนวคิดในการกำหนดขอบเขตของรัฐระหว่างสยามกับอังกฤษ โดยอังกฤษมีแนวคิดที่ขอบเขตของรัฐมีขอบเขตที่แน่นอน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าเขตแดนระหว่างไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยได้มีการกำหนดเขตแดนอย่างไม่เป็นทางการมาก่อนอีกด้วย

แนวคิดในการกำหนดเขตแดนซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับสยามในขณะนั้น รวมทั้งยังคงไม่มีความเข้าใจถึงแนวคิดของเขตแดนแบบตะวันตกที่มีขอบเขตที่แน่นอน ทำให้สยามขาดความตระหนักถึงความสำคัญของเขตแดน และยังคงไม่เห็นถึงความสำคัญของการกำหนดเขตแดนให้มีความแน่นอนชัดเจน รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่ยังคงพิจารณาขอบเขตรัฐเป็นพรมแดนซึ่งมีลักษณะเป็นโซนหรือแถบ ดังจะเห็นได้จากจดหมายตอบกลับของข้าหลวงฝ่ายไทยเมื่อฝ่ายอังกฤษเร่งรัดให้มีการเจรจาเกี่ยวกับตำแหน่งของเขตแดนมีความค่อนข้างว่า

“...the boundary between the Siamese and Burmese consisted of a tract of Mountains and forest, which is several miles wide and which could not be said to belong to either nation. Each had detachments on the look out to seize any person of the other party found straying within the tract.”

ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “...เขตแดนระหว่างสยามและพม่าประกอบด้วยเทือกเขาต่างๆ และป่าไม้ ซึ่งมีความกว้างหลายไมล์และไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นของชาติใด แต่ละฝ่ายยึดถือเอาอำนาจในการควบคุมดูแลประชาชนที่อยู่ในพื้นที่นั้น”

ความไม่ชัดเจนของขอบเขตอำนาจรัฐ ความแตกต่างของแนวคิดในการกำหนดขอบเขต และการให้ความสำคัญของขอบเขตรัฐนี้เองได้นำมาสู่การกระทบกระทั่งระหว่างสยามกับอังกฤษ ในเวลาต่อมา ตัวอย่างเช่น เหตุกระทบกระทั่งบริเวณปากแม่น้ำกระบุรีหรือแม่น้ำปากจั่นที่เจ้าของเหมืองแร่ดีบุกไม่ยอมจ่ายภาษีให้กับอังกฤษ โดยอ้างว่าดินแดนที่ตนทำเหมืองแร่ดังกล่าวอยู่ในเขตของสยามและได้จ่ายภาษีให้กับสยามไปแล้ว แต่อังกฤษยืนยันว่าดินแดนดังกล่าวอยู่ในเขตการปกครองของอังกฤษ เมื่อตกลงกันไม่ได้อังกฤษจึงใช้กำลังทหารเข้ามาควบคุมพื้นที่ (Wimichakul, 1994)

จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบริเวณพรมแดนและผลประโยชน์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้อังกฤษมีความต้องการอย่างมากที่จะสำรวจปักปันเขตแดนกับสยามให้เกิดความแน่นอนชัดเจนขึ้น โดยความพยายามดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แต่ด้วยความไม่เข้าใจถึงแนวคิดการใช้เส้นเขตแดนแบบตะวันตก ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสยามในระบะนั้น

ความขัดแย้งเกี่ยวกับดินแดนประกอบกับการใช้อำนาจอิทธิพลของอังกฤษในยุคนั้น จึงทำให้สยามซึ่งต้องการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับชาติมหาอำนาจอย่างอังกฤษ จำเป็นต้องตกลงปักปันเขตแดนในเวลาต่อมา ซึ่งการเจรจาปักปันเขตแดนระหว่างสยามและอังกฤษเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยมีจุดเริ่มจากการเจรจาของ Fytche กับตัวแทนของรัฐบาลสยามบริเวณปากแม่น้ำกระบุรี ในปี ค.ศ. 1864 (Prescott, 1975) หลังจากนั้น Sir John Lawrence ข้าหลวงใหญ่ประจำอินเดียก็ได้ติดต่ออย่างเป็นทางการกับสยามว่า มีความต้องการที่จะปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับพม่าให้มีความชัดเจนแน่นอน ซึ่งฝ่ายสยามก็ได้ตอบตกลงและได้จัดคณะข้าหลวงปักปันเขตแดนร่วมขึ้น ฝ่ายสยามได้แต่งตั้งเจ้าพระยาสุริยวงส์ สมุหกลาโหม ผู้บังคับหัวเมืองฝ่ายตะวันตกเฉียงใต้ (รับผิดชอบตั้งแต่เขตกาญจนบุรี จนถึงระนอง) และเจ้าพระยาภูธราภัย สมุหนายก ผู้บังคับหัวเมืองฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ (รับผิดชอบในเขตตาก และแม่ฮ่องสอน) เป็นข้าหลวงผู้มีอำนาจเต็ม ส่วนฝ่ายอังกฤษ ได้แต่งตั้ง Lieutenant Arthur Herbert Bagge เป็นข้าหลวงผู้มีอำนาจเต็ม (พยนต์ ติมเจริญ, 2528)

ในขั้นการกำหนดความหมายของเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมย ทั้งฝ่ายไทยและอังกฤษได้ตกลงใจที่จะเลือกใช้แนวคิดการกำหนดเขตแดนทางธรรมชาติโดยใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดน ตามสนธิสัญญาปักปันเขตแดนที่ให้ไว้ระหว่างกันของกษัตริย์สยามกับข้าหลวงใหญ่อังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2411

เรื่อง กำหนดเขตแดนบนพื้นแผ่นดินใหญ่ระหว่างสยามและมณฑลของอังกฤษคือ เทนเนสเซอร์ิม (ตะนาวศรี) ในวรรคที่สองที่ว่า

“ฝ่ายเหนือ เอลาน้ำที่ไทยเรียกชื่อแม่เมย พม่าเรียกทองยี่ง ลำน้ำนั้นเป็นกลางจนสิ้นปลาย น้ำถึงเขาปะวอ เขตแดนไทยอยู่ฝั่งตะวันออก เขตแดนอังกฤษอยู่ฝั่งตะวันตก...”

จากกรณีนี้สนธิสัญญากำหนดให้ลำน้ำเมยเป็นกลางไม่อยู่ในการครอบครองของประเทศใดประเทศหนึ่งให้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เขตแดนของแต่ละประเทศให้ถือตรงดิ่งของทั้งสองฝั่งเป็นเส้นเขตแดน (พัฒนา ราชวงศ์ และ อภิรักษ์ ชื่อสัตย์, 2540) การเกิดขึ้นของเขตแดนระหว่างไทยและพม่าทำให้กลุ่มชนกะเหรี่ยงที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ได้ถูกแบ่งออกจากกัน ดังนั้นจึงถือได้ว่าเขตแดนที่กำหนดขึ้นนี้ซ้อนทับกับกลุ่มชาติพันธุ์เดิมได้อีกด้วย

2.7.2 การสำรวจปักปันเขตแดนและการทำแผนที่

สำหรับการปักปันเขตแดนหลังจากได้มีการตกลงระหว่างสยามและอังกฤษ ในช่วงปี พ.ศ. 2408 - 2410 ข้าหลวงปักปันเขตแดนของสยามและอังกฤษได้ร่วมกันสำรวจปักปันเขตแดนของตน โดยเขตแดนในช่วงตอนนี้ได้เริ่มสำรวจตั้งแต่สบเมยมาตามแม่น้ำเมยจนถึงสบห้วยวาลย์ แล้วสำรวจไปตามห้วยวาลย์ จากนั้นจึงตัดขึ้นสันปันน้ำของทิวเขาตะนาวศรีไปจนถึงคลองกระนัย ต่อด้วยแม่น้ำกระบุรี เขตแดนในช่วงนี้ไปตามแม่น้ำกระบุรีไปจนถึงปากแม่น้ำที่ออกสู่ทะเลที่ปลายแหลมวัดคอเรือพอยท์ การสำรวจในครั้งนี้คณะสำรวจได้จัดทำหลักเขตแดนที่มีพิภพภูมิศาสตร์ชื่อของเขตติดต่อ ชื่อของลำน้ำที่เกิดขึ้นในแต่ละฝั่งของแนวเขตแดน และคำอธิบายเพิ่มเติมกำกับไว้ 51 หลัก ความยาวรวม 1,126 กิโลเมตร ตั้งแต่ต้นปะวอจะยัดขึ้นแม่น้ำเมยไปจนถึงต้นแม่น้ำปากจั่น ซึ่งปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาปักปันเขตแดนด้วย (Prescott, 1975)

นอกจากจะสำรวจชี้เขตแดนแล้วชุดสำรวจยังได้สำรวจครอบคลุมพื้นที่อื่นด้วย โดยฝ่ายสยามได้ครอบคลุมไปจนถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและชายฝั่งทะเลตะวันตกของอ่าวสยามไปจนถึงจังหวัดชุมพร ส่วนทางฝ่ายอังกฤษได้สำรวจครอบคลุมถึงแม่น้ำสาละวินจนออกสู่ทะเลที่เมืองมะละแหม่ง และชายฝั่งตะวันออกของอ่าวมะตะบัน

หลังจากได้มีการสำรวจปักปันเขตแดนแล้ว ได้มีการทำแผนที่ปักปันเขตแดนขึ้น โดยฝ่ายอังกฤษเป็นผู้จัดทำ ซึ่งได้ใช้ชื่อว่า “The Map of Tenasserim and the adjacent province of the Kingdom of Siam” แผนที่ที่ฝ่ายอังกฤษเป็นผู้จัดทำนี้มีมาตราส่วน 1 นิ้ว ต่อ 8 ไมล์ (1 : 506,880) พิมพ์ 4 สี และได้ส่งมาให้ฝ่ายไทยรับรอง ต่อจากนั้นทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันระหว่างกัน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2411 (พจนันท์ ทิมเจริญ, 2528) (สนธิสัญญาฉบับสมบูรณ์ ฎีกาผนวก ก)

2.7.3 การบริหารจัดการเขตแดน

สภาพของเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยภายหลังการทำสนธิสัญญาไม่ปรากฏชัดเจนว่ามี การจัดการเกี่ยวกับเขตแดนอะไรมากนัก อย่างไรก็ตามพบว่าได้มีการตรวจสอบแนวเขตแดนตั้งแต่ สบเมยจนถึงบ้านท่าสายลวด ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สวด ในช่วง ปี พ.ศ. 2513 – 2514 (บัลลังก์ ขมะสุนทร, 2518)

ในระยะแรกๆเขตแดนบริเวณนี้เป็นเพียงแต่เส้นที่ใช้กำหนดขอบเขตของรัฐเท่านั้น ซึ่งใน ทางปฏิบัติแล้วแม่น้ำเมยก็ยังคงมีสภาพเป็นศูนย์กลางหรือแหล่งรวมของผู้คนทั้งสองฝั่งอยู่นั่นเอง โดยจะพบว่าในการติดต่อระหว่างสองฟากฝั่งทำได้สะดวก ไม่มีการควบคุมเข้มงวดอะไรนัก ส่วนในช่วงยุคสงครามเย็นชายแดนบริเวณนี้ถูกพิจารณาว่าเป็นบริเวณที่อำนาจรัฐเอื้อมไปไม่ถึง โดยเฉพาะในเขตอำเภอพบพระ และแม่สวดบางส่วน ได้ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่สีชมพูอันเป็นเขต อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ มีการก่อวินาศกรรมทำลายทรัพย์สิน เช่น ถนน อาคารราชการที่พบ ได้ทั่วไป ดังนั้นเขตแดนสำหรับรัฐไทยในช่วงนี้จึงมีบทบาทในฐานะชายขอบของอำนาจรัฐหรือ ความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองอีกด้วย

เขตแดนในยุคหลังสงครามเย็นสำหรับรัฐไทยแล้วทำให้มีเวลาที่จะสนใจชายขอบของ ประเทศตนมากขึ้น ในขณะที่พม่าหลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษก็ต้องการที่จะรวบรวมความเป็น ปึกแผ่นของประเทศ โดยต้องการควบคุมพื้นที่เขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงที่ถือว่าเป็น หอกข้างแคร่มาตั้งแต่สมัยอาณานิคม ทำให้เขตแดนไทย-พม่าในช่วงแม่น้ำเมยได้รับความสนใจจาก ทั้งสองฝ่ายมากขึ้น เห็นได้จากการจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะขึ้นมารองรับตั้งแต่ระดับ ประเทศไปจนถึงระดับท้องถิ่น ได้แก่ คณะกรรมการร่วมชายแดนไทย-พม่า คณะกรรมการปักปัน เขตแดน เป็นต้น ความสนใจที่มีต่อภูมิภาคชายแดนที่เพิ่มมากขึ้นของทั้งสองประเทศได้ทำให้เกิด ปรากฏการณ์ที่มีรูปแบบทั้งความร่วมมือและข้อขัดแย้งขึ้น

เขตแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยในปัจจุบัน ในภาพรวมยังมีสภาพของการติดต่อได้ง่าย เหมือนเช่นในอดีตเนื่องจากเขตแดนที่มีความยาว ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยป่าไม้ ทำให้การควบคุมจากฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐทั้งของไทยและพม่ากระทำได้ลำบาก ซึ่งปัญหาการควบคุม การผ่านแดนนี้ได้สร้างปัญหากับไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการลักลอบเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย ปัญหาชายาเสพติด และปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในเขตชุมชน หรือจุดที่มีการเฝ้าระวังอย่างเข้มงวดจากเจ้าหน้าที่รัฐที่การผ่านแดนจะต้องมีระเบียบพิธีการ ทำให้ การติดต่อของคนทั้งสองฟากฝั่งบางบริเวณเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น บริเวณสะพานมิตรภาพไทย- พม่า ตรงข้ามเมืองเมียวดี

สำหรับการจัดการเขตแดนในอนาคต เนื่องจากเขตแดนไทย-พม่า บริเวณแม่น้ำเมยมักมีปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของทางน้ำที่กำหนดให้เป็นเส้นเขตแดนอยู่เสมอ ดังนั้นจึงมีความพยายามจากทั้งทางฝ่ายไทยและพม่าในการปักปันเขตแดนแบบคงที่แบบเดียวกับที่กระทำในช่วงแม่น้ำสาย-แม่น้ำรวก อย่างไรก็ตามแนวคิดการใช้เขตแดนแบบคงที่สำหรับแม่น้ำเมยยังคงมีความคืบหน้าไปได้ช้ามากเนื่องจากมีอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาความหวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับพม่าในเรื่องชนกลุ่มน้อย และปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดน ซึ่งผลการประชุมของคณะกรรมการร่วมชายแดนไทย-พม่า ที่จัดกันแต่ละครั้งโดยส่วนมากไม่สามารถตกลงกันได้ และมีข้อสรุปไม่ชัดเจน

อาจจะสรุปได้ว่าจากลักษณะภูมิประเทศที่มีทิวเขาล้อมรอบทั้งทางด้านตะวันตกและตะวันออก ทำให้พื้นที่บริเวณแม่น้ำเมยมีลักษณะที่แบ่งแยกทางภูมิศาสตร์ออกจากไทยและพม่าค่อนข้างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากลักษณะทางสังคม-วัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะมาตั้งแต่ครั้งอดีต จนกระทั่งมีการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากที่ต่างๆ ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่หลากหลายขึ้น

จนกระทั่งใน ปี พ.ศ. 2411 ลักษณะเฉพาะดังกล่าวได้ถูกแบ่งออกจากการทำสนธิสัญญาปักปันเขตแดนระหว่างสยามและอังกฤษ แม้ว่าในระยะแรกๆหลังการปักปันเขตแดนจะไม่ได้ทำหน้าที่ในการแบ่งแยกได้อย่างเด่นชัดนัก การเกิดขึ้นของเขตแดนตามแนวคิดของประเทศตะวันตกในช่วงนี้เป็นผลมาจากการแผ่ขยายของอำนาจจักรวรรดินิยมโดยจุดประสงค์หลักของการปักปันเขตแดน คือความต้องการทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก สำหรับเขตแดนในส่วน of แม่น้ำเมยได้กำหนดให้ฝั่งของแต่ละรัฐเป็นเส้นเขตแดนโดยมีลำน้ำเป็นกลาง

อย่างไรก็ตามจากการที่กำหนดให้ใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือเมื่อทางน้ำมีการเปลี่ยนแปลงทางเดินก็จะทำให้เส้นเขตแดนเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปด้วย ซึ่งการพิสูจน์ทราบเป็นไปได้ยาก ทำให้การศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนมีความสำคัญอย่างมากในการวางแผนแก้ไขปัญหาเส้นเขตแดนด้วยการปักปันเขตแดนแบบคงที่